

11408
PUERITIÆ FORMANDÆ

A R T I F E X.

A U T H O R E

H E N . M I L L S ,

Scholæ Croydonensis

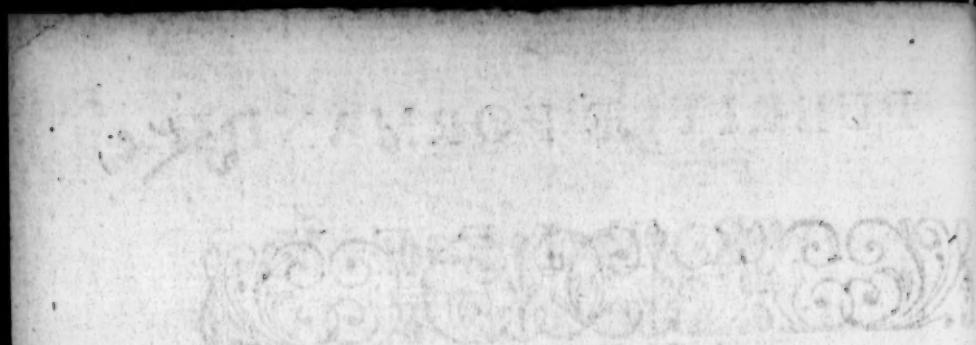
P R A E C E P T O R E .

*Omnium Populorum Felicitas, maximè vero
Reipublicæ Christianæ Salus, à recta Ju-
ventutis Institutione pendet.*

H E N R I C U S Quartus Angliae Rex.

L O N D I N I :
Apud J. PEMBERTON in Fleet-street.

M.DCC.XLI.



H

I
A

D

V
V
Ju

Re

Ex

I

Sit

Do

I

Pro





I N D E X.

- D**OCTRINA est Regni decus & tutamen. p. 2
- A Doctrinæ incunabulis sola Eruditio fuit Poesis. 3
- De variis Poetarum generibus. Habent multum Leporis & Nervorum. 3
- Versus sæpe fœda Libidine polluuntur. 4
- Versus hi veneno infecti resecari debent. 5
- Juvenes gratâ poeseos varietate delectantur. 6
- Reipublicæ salus à recta Juventutis Instituzione pendet. 7
- Ex Athenis atque Roma Poetæ, Oratores, Ducesque clarissimi. 7, 8
- Sit Præceptor doctus, probus & affiduus. 8
- Doctus, qui sensum Authoris abditum, & Fabularum usum explicare queat. 8
- Probus, qui Mores & Eloquentiam doceat. 9

- Affiduus, qui non oscitanter agit rem tam seriam. p. 9
- Pater sapit qui filios à matre, nutricibus, & improbis servis amovet. 10
- Ex severa Educatione corpus robustam redditur, & Animus vigeat. 10
- Quæ primis annis hauriuntur, tenaciùs hærent. 11
- Mater timet nè pueri animus frangatur ; nè Tutor dura moneat. 12
- Angelicus Juvenis senibus satanizat in annis,*
Proverbium Diabolicum. 13
- Animi mollities ejicienda est : à Luxuria
puer fit prodigus, &c. 13
- Imperatorum filii olim Disciplinâ utili erubiebantur. 14
- Gens nostra, quasi Circæo poculo dementata
voluptati se dedit. 15
- Educatio publica melior, quam privata
Mens in privata domo languescit. 15, 16
- Methodus & ratio docendi. Literas, syllabas & voces, formare verba, nomina declinare, Regulas Syntaxeos discere oportet. 17, 18
- Inconsultius est, docere Authores absque Grammatica ; ut Couleius, Miltonus. 18
- Gram-

INDEX.

v

- Grammatica eadem debet obtinere ubique. p. 20
Fundamine recte posito, res bene procedit.
Phrases, Adagia lepidè dicta transcribi
debent, & memoriter recitari. 21
Aliquando loqui Romanè utile est ; Extre-
mæ Syllabæ audiri debent. 22
Idiomata, Phraseologiæ inscribendo maxi-
mi momenti. 23
De Translatione. Quomodo variare Hi-
storias in dialogum. 24
De Themate. Non expedit nudum Thema
proponere. 25
Quâ ratione Stilus optimus formari possit. 25, 26
Cæfaris Commentarios, Salustium vel Cice-
ronem reddendo Anglicè Latinè vertas. 26
Carmina Oratione soluta retexenda ; & con-
tra. In emendandis Exercitiis cura ad-
hibenda. Versus extemporales conetur
puer. 26, 27
Orationes è Livio vel Virgilio recitandæ
memoriter, clarâ voce. 28
Quomodo memoriam fluxam adjuvare, re-
citare nocte silenti. 29
Pro-

- Pronunciatio commendat. Demosthenes
Titubantium emendavit. p. 29, 30
- De Gestu, Rhetorica. Figuræ dant vim &
dignitatem orationi. 31
- Magna inter pueros ingeniorum varietas.
Historia necessaria. 32
- De Chronologia. Puer octo annis fit doctus.
Tum quantum Gaudium. 33
- Eruditio in Imperio stabiliendo utilis. In
scholis Senatores, Episcopi. 36
- Homo illiteratus, corpus sine pectore. Tu-
tor ignorantiam depellit. 37, 38
- Lingua Græca cum Latina conjungenda.
Sic Tullius. 39
- Si ardua sit ad doctrinam via, amplissima
Præmia; Decus. 40



P A R S



P A R S S E C U N D A.

- Q**U I D Christiana Fides poscit? Magna
Doctrina, Pietas major. p. 42
- Mores puerorum inficit Seculi contagio. 43
- 1mò. Doceatur puer Deum esse. Illum
dare quæ habemus omnia. 44, 45
- 2dò. Non de se-ipso altè sentire. Superbiam
Angelos è Cœlo ejecisse. 46
- 3tiò. Sobrium esse oportere. Multos bibere
& edere ad perniciem valetudinis. 47
- 4tò. Justitiam colere. Hanc virtutem suam
cuique tribuere, sine qua stare non posse
Rempublicam. Omnes gentes execrari
Injustitiam. 48, 49
- 5tò. Mendacia odisse. Quocunque modo
Fraudem inferre, est mentiri. 49, 50
- Paucis jam fidendum esse. Aliquando pe-
riculosum, verum dicere. 51
- Fraudem regnare. Hæc Christiano nomine
indigna. 52
- Officium

Officium Præceptoris, esse imitabile exemplum. Homines perire aliorum moribus. Esse apud nos Atheos, Hæreticos, &c.

⁵²
Hos in Deum & Reripublicam peccare.
Jura Divina & Humana conculcare. ⁵⁴



E R R A T A.

- P. 2. l. 20. pro *Primitiæ Poetices*, lege *Pueritiæ Formandæ Artifex*.
 P. 7. l. 19. pro *munus*, lege *muniis*:
 p. 10. l. 5. pro *parva*, lege *prava*.
 p. 12. l. 17. pro *alcritas*, lege *alacritas*.
 P. 25. l. 2. pro *eum*, lege *eam*.

PERITIAE QMAMND



INTEGERRIMO VIRO,
GULIELMO OLIVERO,

Apud Bathonienses Medicinæ Doctori,

S. P. D.

HEN. MILL S.

TOT tantaque, Vir Humanissime,
fuérunt jamdudum tua sine spe re-
munerationis erga me, Amicosque
meos Officia; Præsertim verò anno proxi-
mè elapso, cùm Valetudo mea valdè peri-
clitaretur, ut néqueam ea verbis exprimere:
Te, hoc est, Virum Medicæ Artis peri-
fissimum, & longo rerum usu adjutum,
consului; qui etiam si occupatus adeò, ut
nemo magis, mihi tamen benignè vacâsti:
Studium tuum, operam, diligentiam adhi-
buisti alacriter, & Deo juvante, convalui.
Quod referam vel isto munere, vel potius

B

tuo

2 PUERITIÆ FORMANDÆ

tuo in me animo, dignum non habeo. Hoc certè policeri licet, animum fore non tantum memorem, sed & gratum. Non modò non negabo, sed etiam semper & in memoria habebo & prædicabo libenter, & cum voluptate: Et utinam concedat Deus, ut possim animum in te propensissimum, re potius, quām verbis declarare. At quoniam tua est Sententia nullam homini fortunam sine Doctrina dulcem aut fuisse unquam, aut esse posse; si aliquā ex parte eam, quæ Regni Decus est & Tutamen, promoteo, tibi quod gratum est, scio me facturum. Quantum enim Corpori præstat animus; tantum ignorantiam superat Doctrina. Literæ Instrumenta sunt ad Rem publicam juvandam; & vir bonus non solum sibi nascitur; sed ut Familiae, ut Civibus, ut Patriæ possit esse Subsidio.

HANC Collectionem cui Titulus *Primitiæ Poetices* parvi quidem laboris dices fuisse: sed spero fore, ut magni sit fructus, & Tibi, Mi Olivere, qui quicquid Eruditionis egregiis Authoribus repertum est, cognitum habes & perspectum, inscribo. In hac opella,

opella, apes, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt, imitatus sum. Hunc Libellum, qualis qualis est, grati mei in te animi Testimonium esse patiaris.

IN primis Doctrinæ incunabulis sola fuit Eruditio, Poesis: à Poetis igitur, quorum Ars suas quidem laudes, usūmque magnum habet, initium facio; nec injuriā. Quid enim amabilius, quid jucundius, aut suavius est, aut esse potest, quām Vates antiquos perlegere, atque perfectos imitari? Quem non movent faceti Epigrammatum Sales? Elegiarum Suavitas, Satyralium Moraditas? Quis non delectatur gratā Odarum varietate (quā utuntur Lyrici) & exquisitissimā Elegantiā? Virgilium sublimem, immortalem, omni ex parte consummatisimum, unusquisque, cui mens est Divinior, stupet. Musarum Alumni verborum nitore legentium animos vehementer alliciunt; nec parum adferunt utilitatis. Tum in Græcis, tum in Latinis, non modò leporis multum reperias, sed virium etiam & nervorum. At doleo sanè Poetas cætera jure laudatissimos,

4 PUE RITIÆ FORMANDÆ

mos, vitia quæ reprehendere debent, docere.
Doleo turpes aliquando atque obscenos Ver-
sus Cœlestem artem inquinantes, illorum
operibus inferi. Catullus nempe scripsit
Odas & Elegias & Epigrammata, Stylo
licet eleganti & perurbano ; Carmina tamen
aliquando scdâ libidine polluuntur. Ti-
bullus & Propertius sunt Poëtæ boni ptiū
quam casti ; itaque à puerorum Scholis able-
gandi. Ovidius Vates amœnus, copiosus,
& illaboratâ facilitate gratus, non æquè
modestus. Martialis ingenium perpolire
potest, obscena si deleas Epigrammata.
Juvenalis Poeta doctus & eloquens maje-
statem & aculeos interdum declamatori pro-
prios habet. At cave illum nisi expur-
gatum, legas : Hi & Similes, legi vel au-
diri, salvâ virtute non possunt. Nam ut
qui picem tractat, contaminabitur ; ita qui,
quædam Poetarum opera inspicit, nè inci-
tetur ad libidinem, quæ millibus exitium
tulit, periculum est. Hinc Poetas, quod
virtutis nervos incidebant, ex eâ quam finxe-
rat Républîca ejecit Plato. Attamen non
eorum sententiae accedo, qui adimendam
esse Carinatum lectionem censem ; quia ver-
borum

borum nitore demulcent legentis animum & alliciunt. Præterea, Lectionem Poetarum plurimum ad Artem Oratoriam conferre Theophrastus agnoscit ; namque ab his, & in rebus spiritus, & in verbis sublimitas, & in affectibus motus omnis petitur. Carmina alunt facundiam & vires Eloquentiæ augent. Quamvis autem legentium atque scribentium ingenia eximiè acuantur ; optarunt multi, & ipse diu vehementer optavi, ut putidi illorum versus Tartareo potius quam Divino mentis instinctu compositi, igni traderentur, & in æternum perirent. Quid causæ esse potest, quod per tot Sæcula, nemo rei Poeticæ peritus, versus veneno infectos reseca verit, atque hiatus aptè peritéque adimple verit sensum vinculis quibusdam connectendo. O utinam aliquis exoriatur Genius Impetu Poetico animatus, qui genuinam Romani Sermonis puritatem spiraret ; & etiam spectatis esset moribus, qui hoc faceret, quod diu factum esse oportuit. Si quis hanc Gentibus Utilitatem attulerit, egregiam laudem, dum in pretio & honore sint Literæ, assequetur. Immortale erit hoc Opus, quod non ulla unquam annorum Series obliterabit. Hoc si fecerit aliquis tanto

6 PUERITIÆ FORMANDÆ

tanto par negotio ; tum tutius erit rudem lubricamque puerorum ætatem in Poetis exercere, ut habeat Juventus quo se delectet, nec maculetur ; ex Martiale, Ovidio, Virgilio, aliisque Celebribus Poetis diligenda censui, quæ non sint otiosa ; sed quæ habeant aliquid, quod ad Vitam formandam conducat ; quæ Ingenii felicitatem arguant ; quæ multum frugis adferant, nec minus jucunditatis. Et quis nescit Juvenes gratia Authorum varietate, mirum in modum, refici ? Hac impensis gaudent ; hac discendi labor, & Librorum tædia sensim minuuntur. Gaudet ipsa Natura vel imprimitis varietate, quæ in tam immensa rerum turba, nihil unquam relinquit, quod non admirabili quodam varietatis artificio depinxerit. In hoc delectu studui, ut tenellis puerorum animis consulam, ne laberentur in Impietatem.

PER QUAM velim ut Romanæ Linguæ Poesin discerent, ut facundiam exinde & copiam dicendi quamprimum haurirent. Sunt certè, vel saltem esse debent chariores Liberi, quam sumus ipsi nobis. Parentum ergo

A R T I F E X.

ergo est, hos formandos Tutori tradere. Ut enim ad fructum ferendum, non pingue solum sufficit absque perito Cultore; sic Puerorum ingenia non vi naturæ ad Doctrinam comparandam idonea sunt, nisi Tutor aliquis Eruditione effingat. Notum est omnibus, quosdam pueros hebeti esse ingenio, nec præclaris animi dotibus instrui posse; at Tutoris est in melius mutare. Parentes aliqui, proh dolor! diligentius considerant, cui committant equum, aut canem venatorem, quam cui tradant filios totius Regni pignora. At audiant verba Illustrissimi Henrici Regis Angliæ quarti: *Omnium Populorum felicitas, maximè verò Reipublicæ Christianæ Salus à rectâ Juventutis institutione pendet, quæ quidem rudes adbuc animos ad Humanitatem flectit; Steriles alioquin & infructuosos; Reipublicæ munus idoneos & utiles reddit, Dei Reverentiam & Obedientiam promovet.*

ATHENÆ, quantula Græciæ pars: tamen quia hinc Oratores diserti, Poetæ divini, Ducesque fortissimi, tam brevi Spatio provenere; apud remotissimas Mundi Gentes

8. PUERITIÆ FORMANDÆ

tes prædicantur. Hoc dilucidè probant Miltiades, Themistocles, Cimon, Alcibiades, Xenophon, cum multis aliis; qui an ingenio, an fortitudine clariores fuerint, dubitandum. Roma etiam quòd studio Litterarum invigilavit, gloriosam nominis sui memoriam & cœlebritatem propagavit.

PRINCIPIO igitur, quod caput est, Præceptor, qui doctus, probus & assiduus est eligatur. Doctum dico, qui aspera Poetarum læviget, Qui sensum Authoris abditum & caliginosum, & fabulosa exempla à viris sapientissimis non sine causa facta suisse, explicare potest. Sic Fabula de Tantalo, hominem non habere, quod habet, ostendit. Ulysses Homericus multis jactatus casibus, veram virtutis laudem non parari, nisi periculis, declarat. Quid innuit de Circe fabula Homines veneficiis suis vertente in feras, nisi eos, qui nequaquam ratione ducuntur, sed libidine, in pecudum naturam degenerâsse? Sic in omnibus Veterum Poetarum fragmentis, aliquid latere quod nobis est utile, ostendit. Ut gubernandi rationem nemo nisi Nauclerus tradat; sic nemini nisi docto, filium expoliendum limandumque dari oportet.

2dò. PRÆCEPTOR sit probus, qui mores primùm (quod maximè cavendum est) mox Eloquentiam, quæ malè sine moribus discitur, doceat. Si probatæ sit vitæ, pueri ab eo & literas simul discunt & bonis moribus imbuuntur. Optimum est, cùm Scholarcha discipulum alloqui possit ; quo modo olim Icarum Dædalus ; *Me duce, carpe viam.*

3tiò. SIT assiduus. Cur negotium undique tam operosum, si ignavus est, suscipit ? Nescit Gymnasiarcha quantum pueris Incommodi sit allaturus, si oscitanter & ignavè agit. Aliquemne dormitare in rebus tam seriis ? Parentes quidem dant, ut simus homines ; at Tutores, ut simus eruditi & felices ; Alexander se plus Aristoteli qui formavit animum, quām Philippo Genitori debere fatebatur.

A Parentibus quæ accepimus, citò amitti possunt ; sola animi bona, quæ à Doctrina haurimus, permanebunt. Ergo Cyrus amplissimis licet opibus & honoribus potens, Xenophontem accersivit. Et sapiens, meâ

C

quidem

10 PUE RITIÆ FORMANDÆ

quidem sententiâ, est pater qui filios à matre, nutricibus & ab improborum consortio ad Scholam miserit. Plantæ translatæ sylvestre exuunt ingenium. Præterea trahunt in parva parentes, trahunt & servi. Soda-les, imò & aliquando vel consanguinei contra eos, quasi conjurati militant ; aut Exemplu-suo, aut hortatu ad peccatum impellunt ; & multò satius est quo minùs peccent impedire, quām peccantes punire. Ad meliores ergo transi : cum Catonibus vive ; cum Lælio. Vetus est opinio jam usque a Lycurgo & Aristotele, liberos nostros esse Reip. liberos ; & non penes matrem esse præceptiunculis suis imbuere. Eos paulò severiūs educare (quod mulieres vix credent) est commodum ; tum enim eorum corpus erit robustum, patiensque laborum ; major etiam futurus est animi vigor. Rectè dictum est, *talis est Civitas, qualis est Institutio.* Maximè igitur cāvendum est nobis, ne optima pars ætatis frustra effluat ; & vix existimo senem esse verè doctum, nisi qui a teneris annis Eruditioni se assueverit. Si ætas puerilis, Artes, mōres pios, & modestiam imbiberit, vix obliviscetur ; Vasa, quo primūm

primum liquore cujuscunque saporis impletur, illum quam diutissime asservabunt. Impetus ille quem in tenera aetate adipiscuntur pueri, in universa vita multum habet ponderis. Nam pueruli, natura sua, sunt veluti tabula rasa, cui nihil inscriptum est; quidlibet autem potest inscribi; virginea charta quemlibet capiet characterem: Nullum tempus magis esse idoneum Eruditioni, pueritiae, manifeste appareat; propterea quod haec aetas sanguine calente vigeat; quodque tenacius animus, quae primis annis hauriuntur, retineat: Dici solet, *Nunquam sera est ad bonos mores via*; at mihi persuasum est illuc perveniri citò nimis non posse; quia quae teneris traduntur annis, & citius discuntur, & tenacius haerent. Puer ergo sit perparcus temporis, rei, ut multò pretiosissimae, ita irreparabilis. Libidinis origo est otium; ergo è studiis nunquam in totum cesset puer; Diligentia enim sola est remedio contra vitium, quod permultos nobiles, innumeras familias, immo & gentes perdidit & perdet. Juventus, ut rosa fugax est; quod optimum aestimatur, statim ac primum infundatur; quippe non sapientiae est, discere dediscenda.

12 PUE RITIÆ FORMANDÆ

Et cùm puerilia tractabit ingenia Præceptor, meminerit non onerare infirmitatem discen-
tium ; sed parcere viribus suis ; & ad in-
tellectum audientis descendere. Nam, ut
vascula oris angusti superfusam humoris co-
piam respuunt ; sensim autem influentibus,
vel etiam instillatis, complentur ; sic animi
puerorum, quantum accipere valeant, vi-
dendum est. Pedetentim igitur & sensim
Præceptori progrediendum est. Si modi-
cum modico conjunxerit atque frequenter fe-
cerit, statim fiet hoc quoque magnum ; quip-
pe Affiduitate quælibet assequi datur. Jam
videor audire matrem, quæ nimiùm indul-
genter habet filiolum, sic querentem : *Ve-
hementer timeo, ne nativus pueri mei vigor,
& alcritas ingenii frangatur ; timeo ne quid
æliberale inferatur tenello ejus animo, ne Tu-
tor dura moneat, & ejus captu majora.* Hoc
est, timet, ne pravus animi appetitus do-
metur : Heu ! nescit ignara mulier filium
ignavum malis moribus, forsan mendaciis &
juramentis temerariis & inanibus assuetum,
vix ab his postea temperare posse. E con-
trà, qui liberaliter & piè instituuntur pueri,
dum molles sunt animi, molles articuli, sua-
vissimos

vissimos illos mores retinebunt diu: *Adeò in teneris assuescere multum est.*

OBJICIUNT nebulones; *Angelicus juvenis senibus satanizat in annis.* Hoc proverbium est planè Diabolicum. Nihil aliud potest ipse Satanas malitiosius ad extinguerendam pietatem excogitare; juxta Divinum Oraculum; *Institue puerum pro ratione vitae suæ, etiam cum senuerit, non recedet ab illa.* Ergo Parentes qui natos nitido cultu superbire, cuticulam curare; aleâ, pictis chartis ludere; largiter & delicatè edere & bibere (quæ est hujus ævi indoles) sinunt, & eodem tempore eos esse bonos & sapientes cupiunt, longè errant. Hæc inania, ne dicam improba, cum Eruditione pulchrâ non convenire certum est. Hæc animi mollities igitur, quâ utuntur Parentes erga liberos, ejicienda est, aliter puerulus vel bonæ spei non tantum ignavus reddetur & insolens; sed & prodigus. Nuperrimè novi juvenem, quam primum suo more vivendi erat potestas, qui, quicquid ei patris nomine, hereditate obvenerit, pecuniam omnem cum ipsis villis, fœdissimis scortationibus, nocturnisque

14 PUE RITIÆ FORMANDÆ

nisque perpotationibus, & aleâ, paucis annis ita absumpsit, ut ne teruncium quidem reliquum fecerit. Juvenem hunc præclarâ indole præditum seriâ tandem, at serâ pœnitentia ductum, amissum jam juventutis florem lachrymis vidi expiâfie & votis reposcere præteritos annos; sed heu! frustra. Qui enim fecerit jacturam temporis, damnum illud nullo modo resarciet. Mercator si naufragium fecerit, feliciorem potest tentare navigationem; at si unus juventæ mensis deperditur, redit nunquam. Mollis Educatio, quam *indulgentiam* vocamus, nervos omnes & mentis & corporis frangit; & turpissimum est eas dotes, quas Natura ad bonas artes comparandas tribuit, in otio fœdisque voluptatibus consumere. Cyrus, Dux ille fortissimus, natos suos Medorum more inter mulieres, quæ iis adulabantur, educari sinebat; sic toti ejus Familiæ illustri, exitium citò parabatur. Vel Imperatores olim liberos ita censuerunt instituendos, ut tam filii quam Nepotes disciplinâ utili erudirentur; & quamprimum per ætatem licuit, laboribus exercearentur; imò vel filias lanificio, nè per otium torperent, asuefecerunt.

suefecérunt. Quis nescit Aureliam Cæsaris Augusti matrem, nobiles quosdam pueros gubernâsse? Labor (ut aiunt) bonæ famæ atque fortunæ pater est. Malè habet sapientes quòd gens nostra, quasi Circæo pocolo dementata, se totam voluptatibus, malorum escis, jani diu dederit. Et cùm animus otio luxuriâque diffluat, parum in literis proficit. Fons Eloquentiæ omnino clauditur, mens excæcata, vitiis spurcissimis, immodicoque cibo, stupida redditur. Sed nè videar delicatulos hujus ævi mores reprehendere, exempla, quæ passim occur- runt, enumerare nolo.

DIU inter homines fuit certamen, utrum Adolescentum educatio publica esse debeat, an privata. Ego hac de re sic censeo; ut in vita communi & rebus præclaris aliis; ita in Juventute formandâ, non privatum, sed publicum commodum esse spectandum. Quid ergo prohibet quò minus in adolescentibus, qui Reip. sunt membrâ, publica quoque institutio usurpetur? In schola enim frequenti audit puer multa quotidiè probari; multa corrigi; proderit alicujus objurgata desidia,

16 PUERITIÆ FORMANDÆ

desidia, proderit laudata industria : excitat-
bitur laude æmulatio ; turpe ducet puer
cedere pari, pulchrum superare majores.
Omnia hæc accendunt animos. Ante omnia
igitur futurus Orator, cui in maxima cele-
britate & in mediâ Reip. luce vivendum est,
affuescat jam à teneris annis non reformi-
dare hominum frequentiam, Mens in domo
secretâ quasi languescit, aut tumescit super-
biâ. Nimium sibi tribuat, necesse est, qui
se nemini comparat ; quanta jam sit publi-
carum scholarum utilitas, nemo non videt.
Non solùm iis qui nunc sunt, consulendum
est ; verùm etiam posteris ; & quid quæso,
melius excogitari potest, quod ad publica
commoda conducit magis, quàm scholæ
publicæ & illustres Artium & Linguarum
Officinæ ? Nihil in rebus publicis tractandis
tam arduum, tam difficile reperiri potest,
quod non facile peragatur, modò juventutis
recta sit institutio.

UT INAM aliquis Methodum inveniret,
quo possint modò pueri, pericula quæ pub-
lica in schola aliquando regnant, evitare.
Sunt enim perditæ, qui novos nondum con-
filio

filio & ratione confirmatos ad nequitiam provocant. Statuantur ergo Censores qui absentium nomina in libellum referant ; qui garrulos & tumultuantes, & depravatos ; libros inutiles & malos lectoribus, obseruent. Unusquisque Censor suum habeat Vicarium, qui etiam juvet cum adeat, & illius vices impleat, cum aberit.

SED quoniam à multis, præsertim à te, O Olivere, rogatus sum, quænam sit optima discendi atque docendi Methodus : Ego longo rerum usu edocetus (qui prudentes efficeret solet) & quod ipse sum expertus, & quod ab aliis accepi, proferam in medium ; & quanto possum compendio. Non professoribus, aut iis, qui multos per annos Tutorum partes sustinuerunt, hæc dico ; sed imperitis, experientiâ vacantibus ; *nemo enim nascitur Artifex.* Hoc libenter ex aliis politioris literaturæ viris discere velim ; sed quia etiam atque etiam à me petitur, faciam ; ne à rectâ docendi methodo aberrent juniores, sicut ipse olim aberravi ; & mihi volupe est, si possim alios non diu in his rebus versatos ab erroribus revocare.

D

PRIN-

PRINCIPIO, puerorum moderator literas, syllabas, voces, & earum nexus docebit; Partes Orationis probè novisse, & exactè ex Lilio haud ignobili Grammatico, nomina inflectere; Tempora Verborum formare; Regulas Syntaxeos cum uno alterove Exemplo, memoriæ infigere, ut perpetuò retineantur. Hoc si rectè curatum sit, doctrina feliciùs quàm arbitrariis succedet. Per me licet ut hæc puerilia Rudimenta derideantur: At certum est, virilem sapientiam sine his acquiri vix posse. Ex contraria parte, in Grammatices regulis diutiùs immorari, ut sæpe fit, non necesse est. Diligentià adhibitâ novem mensibus, aut anno absolvi posse, certò scio. Ut autem præceptores aliqui discipulos nimium diu in discendis Grammaticorum regulis detinent; sic alii è contra inconsultiùs agunt omnia, & linguas tantùm Authorum lectione docent. Sic olim Couleius noster & Miltonus, paucique alii instituti fuerunt. At hi postquam adoleveré, hanc viam compendiariam, vituperaverunt.

Si Fundamen ergo non omnino, vel malè positum sit, facile est præfigium, quo res sit tandem evasura. Magna enim est inter ædificationem domûs atque hominis similitudo. Domicilium nobile qui vult extruere, nisi benè fundatur, quicquid superimponitur, ruit; sic in Literis qui præteritis fundamentis, statim ad summa malint festinare; seriùs perveniunt quò volunt. Elapsâ ætate puerili sine fructu, quām pœnitibit eos postea negligentiae suæ! Erubescens discere, cùm viri sint; præterquam quòd occupationes domi, quæ nullâ non horâ interturbant & ferè obruunt, impediunt. Vel si statuant futurâ diligentia, quod hactenus amissum, recuperare; & abjectis nugamentis, quibus jam nimium ætatis datum est, ad studia se convertere: Heu! quanto animi impetu, illis laborandum est; & forsitan summâ diligentia adhibitâ, operam perdent. Amici diu sperârunt, ut ex Educatione, aliquid emolumenti, vel honoris compararent filii: sed quantâ de spe decidunt! Qui igitur fungi vult officio præceptoris fideliter, sciat rem agi non levem; sed rem, quâ non est præstantior.

UT INAM eadem Grammatica per totam Angliam obtineret. Unus itemque alter novas subinde regulas Linguæ Latinæ edunt. Nimis acerbi sunt in *Lilium*; vitia aliena Censuræ nota perstringunt, sua prætereunt. Hæc animorum dissensio non leve secum traxit incommodum. Nam, si aliò migrandum sit puer, aut Gymnasiarcha si moriatur, vel mutet locum; neceſſe est, ut infelix puer priora præcepta dediscat, novisque regulis Ingenium fatiget. Hanc infelicitatem novi permultos subire coactos; qui desperatione quâdam, pulcherrimâ ætatis parte amissâ, sine fructu, penitus studia defruere. Multi festinanter discipulos absque Grammaticæ præceptis rapiunt, & in aurem matribus instillant; non opus esse, ut filii in frivolis hisce studiis tempus perdant; & nimium dictatoriè & prorsus arroganter ista pronunciant. Thrasonica sunt omnia: contra fecerunt atque polliciti sunt. Præterea, ut vulgus decipient, ludum literarium *Academiam* vocant; ita mos nunc viget. Mater admirabunda filii gloriâ commota, eum in Cœlum usque laudibus effert. Papæ, inquit,

inquit, *Filius meus est Phœnix literarum: habet ingenium penè divinum; habet & judicium elimatum, & mentem quæ videt omnia.* Examina hunc puerum ita institutum, ut par est, usque adeo non intelligit quidem, ut vix legere noverit. O ferreos talium Præceptorum animos, si hæc perpendunt; O crassos, si non intelligunt! Tu verò, si fidelis pueritiæ formator esse velis; in primis Elementis, quicquid alii obganniunt, fac ut pueri Grammaticæ regulas ad unguem perdiscant. Fundamine sic summâ cum industria posito, Doctrina lætis auspicis inibit, lætioribus procedet, lætissimis exibit; in hac sententia ferè omnes Grammatici consentiunt. Discat ergo puer emendatè legere; expeditè sonare; orthographicè scribere; recitationes intelligenter & aptè distinguere. Phrases, Adagia, Ety-mologia, celebrium virorum Apophthegmata lepidè dicta; denique omnia notatu digna transcribere; & paucis post diebus memoriter recitare. Hæc omnia tanquam thesaurum animo diligenter reponat discipulus ad usum & imitationem; mirum est dictu quantum hæc supellex ad loquendi scri-

UT INAM eadem Grammatica per totam Angliam obtineret. Unus itemque alter novas subinde regulas Linguæ Latinæ edunt. Nimis acerbi sunt in *Lilium*; vitia aliena Censuræ nota perstringunt, sua prætereunt. Hæc animorum dissensio non leve secum traxit incommodum. Nam, si aliò migrandum sit puer, aut Gymnasiarcha si moriatur, vel mutet locum; necesse est, ut infelix puer priora præcepta dediscat, novisque regulis Ingenium fatiget. Hanc infelicitatem novi permultos subire coactos; qui desperatione quâdam, pulcherrimâ ætatis parte amissâ, sine fructu, penitus studia deseruere. Multi festinanter discipulos absque Grammaticæ præceptis rapiunt, & in aurem matribus instillant; non opus esse, ut filii in frivolis hisce studiis tempus perdant; & nimiùm dictatoriè & prorsus arroganter ista pronunciant. Thrasonica sunt omnia: contra fecerunt atque polliciti sunt. Præterea, ut vulgus decipient, ludum literarium *Academiam* vocant; ita mos nunc viget. Mater admirabunda filii gloriâ commota, eum in Cœlum usque laudibus effert. Papæ, inquit,

inquit, *Filius meus est Phœnix literarum: habet ingenium penè divinum; habet & iudicium elatum, & mentem que videt omnia.* Examina hunc puerum ita institutum, ut par est, usque adeo non intelligit quidem, ut vix legere noverit. O ferreos talium Præceptorum animos, si hæc perpendunt; O crassos, si non intelligunt! Tu verò, si fidelis pueritiae formator esse velis; in primis Elementis, quicquid alii obganniunt, fac ut pueri Grammaticæ regulas ad unguem perdiscant. Fundamine sic summâ cum industria posito, Doctrina lætis auspicis inibit, lætioribus procedet, lætissimis exibit; in hac sententia ferè omnes Grammatici consentiunt. Discat ergo puer emendatè legere; expeditè sonare; orthographicè scribere; recitationes intelligenter & aptè distinguere. Phrases, Adagia, Ety-
mologia, celebrium virorum Apophthegmata lepidè dicta; denique omnia notatu digna transcribere; & paucis post diebus memoriter recitare. Hæc omnia tanquam thesaurum animo diligenter reponat discipulus ad usum & imitationem; mirum est dictu quantum hæc supellex ad loquendi scri-

22 PUE RITIÆ FORMANDÆ

scribendique facultatem habeat momenti. Sæpe loqui Romanè, castè, & purè assuescat. Nam usus, ut omnibus notum est, perfectos reddit. Hoc sine magno discen-
tium incommodo omitti nequit. Quot sunt Adolescentes qui multos post annos in schola contritos, vix nōrunt ullius arboris, pīscis,
volucris, quadrupedis, aut leguminis no-
mina ; & cùm illis respondendum est La-
tinè ; indice digito opus erat, aut vulgatæ
linguæ subsidio. Per Poloniam tamen, aut
per Germaniam iter facientibus, Romanè
loqui utile ; imò aliquando necesse est. At
non Latinè loqui cogantur pueri, donec
Classicos Authores, præsertim Terentium,
qui in pingendis hominum moribus cæteros
vincit comicos ; aliosque libros puritatem
linguæ Latinæ habentes, evolverint.

SINGULA dictionis membra lentè dis-
tingueque proferant. Sunt apud nos Causi-
dici, sunt & Theologi qui extremas syllabas
audiri non sinunt, sed quodammodo de-
vorant, & diglutiunt. Credi vix potest,
quantum lucis ad intelligendam sententiam,
legere rectè, observatis punctis, adferat.

Eruditus

Eruditus quidam non inscitè dixit; *Aptam distinctionem commentarii genus esse.*

NON opus est ut multos puer evolvat libros; nec omnia quæ legit, memoriæ mandet. Quid enim prodest Psittaci more, verba non intellecta reddere? Utilius est, notitiam, vim & verborum pondera penitus assequi. Præcipuè *Idiomata*, i. e. Proprietates, seu loquendi formulas maximè proprias; & in Sermonibus tam eruditis, quam vulgaribus frequenter usitatas; ut & *Particulas*, quæ linguæ cuiusvis ad intelligendas Phraseologias in Oratione quâvis usurpatas, non parùm conducunt, Studiosis Tutor curabit ediscendas, & in exercitiis constanter imitandas. Multi præclari, ut *Walkerus noster* doctissimus munere hoc perfuncti sunt. Examinanda est lectio hoc modo. Propriâ voce, dicendum est, quæ sit pars Orationis, *Analogia*, vel *Anomala*; si vox sit declinabilis, cuius sit Declinationis vel Conjugationis. Flectendum est Nomen per Casus & Genera: Verbum per Tempora & Personas usque ad vocis casum, qui in lecture habetur. Per omnia sunt adhibendæ

Regulæ

24 PUERITIÆ FORMANDÆ

Regulæ Grammatices, quæ dictionis Analogiam, vel Anomaliam exponant.

PROGRESSUM puer faciet in studiis, si sœpe ex lingua Romanâ in nostram transferet. Non ut fidus interpres qui verbum verbo reddit; sed ut Orator, sententiis iisdem & earum formis servatis, ad nostram consuetudinem traductis, nec à sensu Authorum quos reddit discrepantibus. Pictor res ita exprimit ad vivum, ut spirare, ut veræ esse, non simulatæ videantur.

NON parùm adfert momenti variandæ Orationis Exercitatio, quâ Tautologiam, ejusdem verbi aut sermonis iterationem, vitium cum fœdum tum odiosum, vitamus. Ridiculum est Cuculi in morem eadem semper occinere; & tædio miseros auditores enecare. Multas ad res conducit hæc grata varietas; ut in enarrandis auctoribus; in vertendis ex aliena Lingua libris; in scribendo Carmine, &c.

MUTET Discipulus Historias in Dialogum vel Epistolam, e. g. Antenor Paridi

ut

ut Helenam ableget; Agamemnon Menelaο, ut eum dimittat, persuadet; Micio Terentianus Demeāe, ut filio parcat, & multa alia ~~sunt~~modi.

JAM tandem tentet puer quid in Themate valeat. Moris est in quibusdam scholis nudum Thema proponere; sed puer qui pauca adhuc legit, pauciora intelligit, unde suppetit materia? Nescit sensum rei illustrare, nescit exemplis confirmare. Hoc, ni me fallit animus, non est puerorum ingenia exercere, sed potius torquere. Præceptor igitur idoneus exemplar aliquid à se elaboratum dictitare, vel saltem lineamenta quædam prænotare, sedulò curabit. Quum multa ex scriptoribus Classicis, memoriter tenet discipulus, expedit aliquoties, sed raro, nudum Thema proponere ac inventionis laborem ipsorum ingeniis relinquere; quod virium suarum, periculum faciant. Magis enim nobis placent, quæ ipsi nostro perimus ingenio.

NUNC quâ ratione stylus optimus elaborari possit, paucis accipe. Scriptor suavis

26 PUE RITIÆ FORMANDÆ

& elegans multum diuque legatur. Si quid inter legendum arrideat, oportet illud revolyi atque regustari. Cæsar's Commentarios, qui insignes sunt propter purissimum loquendi modum ac proprietatem sermonis Latini, vertat in sermonem vernaculum; quem interposito temporis spatio, reddat Latinè. Confer quod scripsit cum Authore atque ex illo corrigere; sic facillimè stylū ejus ab Authore discrimen apparebit. Hæc imitatio omnibus multum Utilitatis attulit. Ea est in Cæsare vis, id acumen, ea concitatio, ut illum eodem animo scripsisse, quo bellavit, constet. Accipe vel Sallustium, verborum divitem ac sententiarum; vel Ciceronis Epistolas à Sturmio editas. Pueri plerumque Authorum præceptis imbuti, ad eorum consuetudinem moremque deducuntur.

PROFUERIT etiam **Carmi**na poetarum oratione solutâ retexere. Rursus Orationem solutam numeris astringere, & idem argumentum in aliud atque aliud carminis genus transferre.

Com-

COMPOSITIS exercitiis, subeat Præceptor pueros, attentis auribus, accipere quod recitatur, ac diligenter observare, si quid animadvertant reprehendendum. Hoc mirum in modum acuet ingenium. In emendandis Exercitiis, præcipue versibus, summa diligentia est adhibenda. Non satis puto manifesta sermonis vitia corrigere; verum, si quod Verbum est parùm elegans; si durius translatum; si quid contra veterum consuetudinem; id notandum est atque mutandum: Præterea, si quod sit argumentum futile; si quid additum, quod non cohæreat aptè; diligenter hæc omnia reprehendant; inventa puerorum castiget; palinodiam scribere jubeat. Nonnunquam acuendi ingenii gratiâ, versus extemporales discipulus fundere conetur. Semina Doctrinæ in profundo latent: magnâ diligentia ut ad maturitatem perducamus, opus est. Profuerit & hoc, præmiola quædam puerilia saepe proponere iis, qui primas tulerint, victores collaudare modicè, victos cohortari.

DISPUTATIO & examinatio est tanquam
Palæstra ingeniorum & nervos animi tum
intendit, tum adauget. Sexcentæ sunt hu-
jus generis Artes, quæ non modò acuendis
puerorum ingenii inserviunt ; verùm etiam
Præceptorem magnâ laboris parte levant.

ORATIOnES elegantissimas ex Sallustio,
Livio, vel ex Virgilio & Homero Anglicè
reddat discipulus, & erecto corpore, clarâ
voce sæpe repeatat memoriter. Magno emo-
lumento erit, ut assuescat puer articulatim
loqui ; non præproperè, ut ferè fit, & tur-
bidè. Si rerum quas didicit, oblivisci solet ;
hoc exercitium supra quam dici potest, me-
moriam adjuvabit ; & quanta est felicitas
tenaciter reminisci, quis nescit ? In hac
enim, reconditum est quicquid videmus,
quicquid docemur, vel cogitamus. Absque
hac, omnia excidunt tanquam aqua in fabula
Danaïdum ; Naturæ debetur ejus origo ;
sed Ars confirmat. Ut Libri quos non
evolvis, situ obducuntur ; sic memoria, nisi
renovetur, evanescit. Ter felix is est, qui
Erasmi memoriâ pallet ; ille in juventute
suâ

suā Terentium, Horatium memoriter edificebat; & J. Scaligero vel seni non vacillabat memoria; sed brevi temporis spatio omnia Homeri opera memoriā tenuisse dicitur. Sed rogas; quid agendum est puerο, ut quod legit, vel audivit, fidelissimè retineat? Hæc res est remedio fluxæ & fallaci memoriae. Legat Fabulam, vel paucissimos versus qui ei valdè placent, iterum iterumque, donec penitus intelligat; recitet nocte silenti cūm dormiturus est; & quia imago rerum sensibüs invecta nullis rebus externis pereurbatur, firmius manebunt. Laudabis memoriam debilem licet, & infidam. Crescente ætate, crescat & pensum. Pauca doceatur; sed accurate; & ita ut mentibus hæreant.

RECTA pronunciatio, ut antea dictum est, magnopere commendat; ita ut interdum duobus idem eādem lingua pronuntiantibus, alter modulatissimè proferens verba, aures omnium habeat intentas; alter molesto & rauco sono tedium moverit. Utilissima puerο habetur Declamatio, in qua Eloquen-
tia triumphare debet; ejusmodi erit Argu-
mentum,

30 P U E R I T I Æ F O R M A N D Æ

mentum, ut in eo Latinitati, Ingenio, Elegantiae sit locus; quod vel totum vel ex parte, ab Adolescentibus elaborari possit. Hoc ab illis cum gravitate & dignitate prominetur.

In voce, nè sit unus tenor; modò attollatur, modo deprimatur; modo concitator sit, modò sedator; Naturam, quæ aliam vocem tribuit irato homini, aliam supplicant, aliam narranti imitari debemus: maximè cavendum est, nè pueri vocem abrumpant ibi, ubi non debent; nec continenti spiritu pronuncient nimis multa; sed clausulas & interpuncta sermonis accurate servent. Vitium male loquendi arte potest corrigi. Quis nescit Demosthenem labore & diligentia emendasse balbutientis linguæ titubantium? Conjectis in osculis; summa voce multos uno spiritu versus pronuntiare solitus erat. Idem mille in littore, in quod maximo cum sono fluctus se illiderent, meditans, consuebat populi fremitum non expavescere; sic impedimenta naturæ industriâ superasse fertur.

UT

Ut in voce, sic in gestu formando certae sunt leges. Corporis status debet esse firmus, stabilis & rectus. Caput nè sit obstinatum, vel in anteriorem projectum partem, nè temerè jactetur. Manus modicè à pectore projiciatur, nec supra humeros attollatur. At plura hac de re ex Rhetorum præceptis ostende; necesse enim est, Grammaticâ & Linguâ Latinâ intellectâ, ut Rheticæ arti operam det puer. (1.) Præstant enim Figuræ, ut Oratio vim, dignitatem, amplitudinem habeat. In Figuris, aliæ memoriam adjuvant; aliæ mentem docendo illustrant & sensus ipsos veluti feriunt. Plurimum studii ponendum est in Rheticâ, cujus Utilitas latè patet.

Si puer curiosè interrogabit, & suam de rebus dubiis opinionem aperiet, non vel errantem culpabis; sed cura maxima est adhibenda, nè aliquid operosum & nimis arduum librorum avido obstruat; nè lassitudine captus, mediâ deficiat viâ. Contentione enim immodicâ nonnunquam obruitur

(1.) Vid. institutiones Tullii, Quintiliani, Cauffini & recentiorum; Auctorem Palatii. De affectibus animi eruditè disputat Aristoteles.

32 PUERITIÆ FORMANDÆ

tur discentium ingehia ; laxanda est igitur aliquoties librorum lectio ; intermissiones sunt voluptates ; sed liberales, sed literis dignæ. Nocturna studia, ut multorum exemplis discere est, ingenium extinguunt.

Rectè dicitur, *Aurora Musis Amica.*

Magna est inter pueros ingeniorum varietas ; sunt quidam, nisi institeris, remissi, alii imperia indignantur ; quosdam continet metus, quosdam debilitat. Nullum animal majore arte & curâ est tractandum, quam homo. Clarissimus ille Præceptor Isocrates, se modò fræno, modò stimulis usum fuisse, testatur.

Quia stupidum habetur quod gestum erat antequam nati eramus, prorsus ignorare ; necesse est ut (2.) historiam Antiquitatis magistrum, cognoscamus. Huic saltem delibandæ in puerili ætate parvum tempus est impendendum ; & fieri non potest ut Historias veteres intelligat quisquam, nisi veteres Annales & Antiquitates sapiat. Parvula etiam

(2.) Saliani Epitomen ; itemque Baronii, Petavii Rationarium Temporis : Synopsin Turfellini, & Brietii Annales ab orbe condito.

etiam Chronologiæ pars rebus Historicis est addenda ; aliter oculum historiæ alterum eripueris.

PUER qui in literaria gloria non postremas partes tenere cupit ; qui magna sibi proponit & laborat ut sit Theologus, Medicus, vel Causidicus eloquens & subtilis ; si his studiis invigilabit circiter octo annos, haud me clam est, eum futurum esse non vulgariter doctum. Tum finitis diligenter laboribus, cum Doctrina ejus, suam ætatem & aliorum fidem longè superat ; & Fama de ingenio, fines Regni peragravit ultimos ; quantum sibi gaudium, quantam jucunditatem afferunt libri ! quænam erit Amicorum gratulatio ! tunc campus latissimè patens, nec in amoenus porrigitur. Nova quædam & semper virens lætitia orietur ; & familiæ & Reip. prodeesse poterit.

FUIT mihi aliquando in animo ostendere quinam Latinæ Linguæ Authores ; quo tempore, quo ordine legendi sint, & quibus quasi gradibus ad eam Eruditionis arcem, quam puer captat, ascendere possit : sed hoc mihi

F

non

34 PUERITIÆ FORMANDÆ

non affumo. Præterea multum inter se differunt Præceptores. Hoc igitur iis, qui docent, relinquendum est. Sua cuique methodus est gratissima.

MENSES abhinc duos hæc scripsi: At doctissimus mihi amicus obnixè rogavit, ut Authores in schola legendos subjicerem; & suis eos locis collocarem; contra igitur atque putavi, ejus rogatu jam facio.

PUER, Lilianâ Grammaticâ, quæ certam & juftam Authoritatem habet, memoriæ infixâ ad declinanda Nomina & Verba ex Nomenclatura pergit. Posthac, ad Castalianis dialogos, Phædrum & Ovidium alternatim; hic elaborandum est exercitium. Hoc duobus annis absolvî debet. Addantur Ovidii Epistolæ & Metamorphosis, & Terentius, ex quo Phrases diligenter sunt colligendæ. Poesis quæ per totam hebdomadem perspicue explicabatur, die Veneris memoriter est recitanda.

VERSUS jam componendi sunt: Toto animo laborandum est, ut sint teretes atque rotundi.

rotundi. Ut molliter cadat numerus, primum, unam atque alteram pagellam Ovidii Epistolarum percurrat puer. Dehinc Græca Grammatica & Epitome Rhetorices ediscatur. Ad L. Florum, Q. Curtium vel Ciceronis Epistolas à Sturmio editas progre-diatur. Hic Latini sermonis puritati stu-deat, & Thema proponatur. Deinde Cæ-saris Commentarij, Justinus, Epigramma-tum Delectus, Virgilius, Græcum Testa-mentum, Epigrammata Græca, Poetæ mi-nores & Luciani Dialogi legantur. Aliquid ex Latino sermone, Græcè vertendum est. Ad Orationes ex Sallustio, Livio, &c. elec-tas; Horatium, Juvenalem, Plinii Episto-las & Ciceronem; Postremū, ad Home-rum, Xenophontem & Isocratem pergit. Adjiciantur Aristophanes, præcipue verò Euripides & Pindarus. Clericus qui vult fieri, Bythneri Grammaticam Hebraicam cum Lyra Propheticâ incipiat.

Si dies Festus vel defectus recitantium intercesserit, pars omissa die Repetitionis recitabitur.

PRÆCEPTORUM electio, quibus puero-
rum educatio committatur, eorum curâ,
qui Reipublicæ præsunt, minimè indigna
est. Lycurgus, Spartæ Fundator, hac re
penitus animadversâ Eruditionem juven-
tutis, optimam esse Reip. ordinandæ Me-
thodum, & in imperio stabiliendo utilissi-
mam censuit. Quippe, è schola prodeunt
qui facundè concionantur in templo : qui
prudenti eloquentiâ moderantur Senatum ;
qui cum laude publicâ, publicis de rebus,
legationes obeunt. In plantariis hisce, in-
quam, latent Senatores, Magistratus, Doc-
tores, & Episcopi. Hinc oriuntur literati
qui in summos gentis honores evehuntur ;
ex his procedunt, qui multos suâ regunt
ditione. Quòd Causidici, difficiliores le-
gis nodos solvunt cum perspicacitate, Eru-
ditioni debetur. Hinc est quòd viros ha-
beamus, qui tum in pace, tum in bello,
benè mereri de Republica possint. Hinc
est, quòd Tu, mi Olivere, medicinæ ar-
cana per vestigâsti ; Denique, hinc est quòd
omni in re & in judicio valeant homines &
in Oratione. At quendam jam audire vi-
deor

deor meis consiliis obstrepentem, hoc modo: *Nolo negotiis me publicis implicare.* Ergo non mihi placet sudore & vigiliis doctus evadere. At tecum cogites quam turpe sit, animum hominis, cuius origo Cœlestis est, à suâ naturâ degenerare. Præterea, vitæ insignis & honestorum studiorum commoda recenseas; quantopere cunctos deceant literæ; quām ad beatè vivendum conducant; quantum etiam ornamenti, quantum solatii in utrâque Fortunâ præstent. Voluptates quas Vulgus illiteratum tantopere admiratur, sunt belluinæ; sunt sapiente prorsus indignæ, quia nos in feras transferunt. Horatius virum illiteratum vocat, *Corpus sine Pettore.* Nemo natus est ad otium & voluptatem; unicuique annitendum est, ut sibi, ut amicis, ut patriæ quantum in se est, subveniat. Homini gratulor generosum ac piuum animum, qui privatum, patriæ saluti commodum posthabuerit.

DUM ergo puer egregiè doctus in summo apud omnes honore sit & Patriæ usui futurus, Cur Præceptorum officia apud ignavos fordent? Nimiùm invidus est, qui bona publica

38 P U E R I T I Æ F O R M A N D Æ

publica promoventi non favet. Audi Tullium. Nullum beneficij genus Reip. afferre majus meliusve possumus, quam docendo & erudiendo juventutem. At, inquit novus Præceptor, duram cepit provinciam, qui puerorum animos Doctrinâ, consilio ad Humanitatem & bonos Mores formare laborat: sed mactus sis virtute tuâ; hoc te soletur, quod Docti pariter & boni vehementer laudant singularem, verèque Christianam animi pietatem eorum, qui conatus suos omnes, omnia vitæ studia huc destinavere, ut Patriæ, civibusque quam plurimum prodeßent. Plus valeat eorum ratio, quam hebetis vulgi opinio. Præceptor sedulus & pius ut ignorantiae tenebras depellat, & innocentes à vitiorum laqueis expeditat, omnia facit. Et multum jucunditatis ex discipulorum indole ingenuâ, illorum profectu in literis & pietate percipitur. Si pauci, ubi adolescunt, non respondent votis; at, in præsentia est mens optimè conscientia (& quid felicius animo bene conscientia?) Et ad extremum, amplissima æternaque præmia proponuntur, Qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt sicut Stellæ in æternum.

E A D E M

Eadem fere est ratio discendi atque docendi Græcam Linguam, quæ Latinâ est uberior & rotundior ; & sine quâ, vir ad fastigium tum doctrinæ, tum Eloquentiæ pervenire non possit. Tullius ipse proprietatem Romani Sermonis simul cum lacte, purissimâ ætate, ab ipso Latinitatis flore hausit. Habuit Gracchos, Crassos, Antoniosque, præclara ad imitandum exempla. Ille tamen felix ingenio, judicio prudens, totoque animi impetu laborans summam perfectiōnem sine Græcâ Linguâ non assequebatur. Si optas alter esse Cicero (& quidem fas est optare) quâ meliore viâ disces quam ipsis ipsis Ciceronis vestigiis infistendo ? Nec aliquis facilius sermonem Latinum absque Græco discere quam potest uno tantum pede currere.

Quamvis autem præcipua Tutorum cura versari debeat in Linguis, Latinâ & Græcâ docendis ; non negligenda est Lingua vernacula. Latini enim Authores pueris explicantur, & in patrium vertuntur sermonem. Hoc fieri quam elegantissime debet.

40 PUE RITIÆ FORMANDÆ

bet. Sic quid utrius Linguae proprium sit, quæ cujusque Dos, & Venus facillimè cognoscetur.

AGE jam puer : pergas quantum in te est, donec præclarum Studiis tuis finem impo-
sueris. Benè apud se actum mercator pu-
tat, si post mille pericula, rem sibi uberio-
rem comparare queat. Pudeat te, si obvias
quascunque difficultates non devincas. Tibi
nullum mare est trajiciendum : patet tibi ad
Athenas iter. At si ardua esset ad has in-
comparabiles animi dotes, via ; merces am-
plissima est expectanda : Decus, Opes, Ho-
nor, si pertenderis ; Divitias cæteraque sua
munera fortuna potest eripere ; Animi vero
Magnitudinem, Integritatem, Eruditionem
non potest.

Si quis meum hoc Consilium reprehen-
derit, per me licet. Scio quæ dixi me op-
timò animo dixisse ; & si quis his uti volue-
rit, spero fore, ut neque me suassisse, neque
eum pœniteat, paruisse. Doctorum Judi-
cio me meaque omnia subjicio, ab iis me-
liora paratus discere ; & ei, qui errores,
quid

quid redundat, aut quid deest, ostendet,
gratias habeo & habiturus sum.

HACTENUS Regulis quibus cum Ethnico
quodam agere possim, usus sum : Nunc
quid Christiana Fides à nobis postulet,
paucis dabo.



G PARS



PARS SECUNDA.

CELSA Indoles, consummata Eruditio,
& præstantes quas memoravi ingenii
Dotes, magnæ quidem res sunt ; attamen
totus literatus orbis agnoscet, vel agnoscere
debet, sinceram in Deum pietatem, illibatum
animi candorem, res esse longè majo-
res. At, proh dolor ! Plerique magis scire,
quām benē vivere, cupiunt. Quid autem
prodest libros antiquos diurnâ nocturnâque
manu versare, & artes ad Humanitatem
pertinentes in summo habere pretio, dum
dona spiritualia præ incuria negliguntur ?
Si homines tantam exhiberent diligentiam,
tum in vitiis extirpandis, tum in virtutibus
ferendis, quantam adhibent in quæstionibus
promovendis ; profectò nec tot scelera fla-
gitiaque perpetrarentur ; nec in literatis tanta
vitæ licentia vigeret. Felix faustumque
esset Reipublicæ, si sub probatissimis Tuto-
ribus pubes Britannica teneris statim ab an-
nis simul & Christum & optimas inbiberen-
literas.

literas. Quibus, obsecro, modis Christianæ rei uberiorem utilitatem ferre; vel sacrificium Deo gratias offerre possimus? Quid profuturum est, pueros tantummodo in iis Authoribus ediscendis, qui non solùm à Christiana fide; sed aliquando etiam à bonis moribus sunt prorsus alieni, se exercere? Hi docentur ad unguem callere singula quæque è Vanitate Poetarum petita Deorum adulteria & stupra, Paganorum Scelera, & bella injustè suscepta; sed in Sacris Scripturis æquè peregrini sunt, ac si inter Ethnicos nascerentur. Misera est nostræ Religionis conditio, si in hoc ævo perduto & dissoluto, juvenes non sunt vera pietate imbuti. Ut enim navis gubernaculo destituta ultrò citròque ventis pellitur; sic vir propositi parùm tenax, variè tentatur & facile vincitur. Ætas puerilis est simplex, docilis, plena candoris & modestiæ, nec dum imbuta pravis artibus; accipiendo Christi Evangelio maximè idonea; sed heu! illam morum castitatem inficiet humanarum opinionum labes, Seculi contagio consuetudinisque imperiosa lex; Brevi omnia trahens ad se voluptas tenerum puerilis innocentia;

44 PUE RITIÆ FORMANDÆ

florem subvertit, nisi contra illud dulce venenum, Adolescentum mentes severis Christi præceptis, tanquam Cœlesti antidoto muniantur. Qui igitur erudiendis pueris operam dat fideliter, libros die Dominico præcipue, qui fidem solidam confirmant, legat. Liber cui titulus *Officium Hominis, Latinè scriptus*, omnia quæ tenere debemus, declarat. Ex hoc libro nunquam satis laudando pueri simul & moribus instituantur, & in Lingua Latinâ proficiant. Non omnia cujusvis Christiani officia persequar, ne nimium crescat Voluminis magnitudo; pauca tamen quæ mihi videntur maxima, maximèque necessaria; ea que quæ potissimum ad rem nostram spectant, prætereunda non putavi. Discipulum meminisse decet:

1^o. Deum esse.

2^o. De seipso non altè sentire.

3^o. Sobrium se, & temperantem esse
oportere.

4^o. Justitiam colere.

5^o. Mendacia odisse.

amdi.

rmò. Si omnia scientiam cuius mens capax est, contempleremur, nihil menti evidentiūs apparet, quām *Deum esse*. Quicquid cogitamus, quicquid sentimus aut videntem, probat hoc. Edoce pueros, patrem hunc omnipotentem dare nobis, quæ habemus omnia; mirum in modum in pios esse misericordem & beneficum; quibus cuncte fruimur bonis, ut prosperā Valetudine, robore, victu; & si quid aliud est, quo Corporum nostrorum frui interest, Illi acceptum ferri, cuncta etiam scire, vel arcanos animi motus; ideoque frustrā scelus admissuros latebras quærere. Huc oculos ejus penetrare & homines æternā pœnā nisi resipiscant, esse affecturum. Christiani esse igitur, singula verba atque actiones diei exquisitā curā expendere. Hoc vel ab Ethnicis factum esse legimus. Sic Seneca de seipso: *Totum diem mecum scrutor, facta ac dicta mea remetior: nihil mibi ipsi abscondo, nihil transeo.* Post hanc recognitionem sui, O qualis somnus sequitur! quām tranquillus, altus ac liber, cùm aut laudatus est aninus, aut admonitus! Qui à me dicta rectè perpendit,

46 PUE RITIÆ FORMANDÆ

pendit, non potest non hoc numen Cœleste
timere & ex animo amare ; assiduis preci-
bus invocare, summisque Elogiis celebrare.

2dō. *Non de seipso altè sentire.*

FAC ut videat pupillus se esse pauperem,
cæcum, & nudum : tum non arroganter se
aliis præferet ; in ipso motu, gestu, incessu,
tenenda est verecundia ; & laudabilior ani-
mus, cui non inest superbia, quām ejus,
qui mœnia Mundi, vias siderum & fastigia
Cœli scrutatur. Qui fugit gloriam ter-
restrem ; gloriam æternam quæ virtutem
quasi umbra sequitur, obtinebit. Super-
biā, maximè invisum peccatum, quod
Angelos è Cœlo deturbavit, Deo & homi-
nibus esse odio, comperimus.

Qui non in sese descendere tentat, mul-
tum obsequii ab omnibus exigit ; & cùm
honor non ei tribuitur, æstuat animo. Hinc
jurgia & lites cum amicis oriuntur. Præ-
ceps rapitur & immani belluæ similior,
quām homini. Nam cor palpitat, corpus
tremit, facies ignescit, exasperantur oculi,

&

& cupit ei, à quo læsus videatur, quām maximum dolorem inurere. Ut torrens obvia quæque secum trahit, sic violentus irati impetus obruit. De suâ unius sententiâ gerit omnia. Hæc naturæ acerbitas, cum deformis, tum periculosa. Contra, blanda Humilitas iracundiam hanc cohíbebit. Magni est animi injurias despícere ; & humiliis sui cognitio certior esset ad Deum via, quām profunda Scientiæ peruestigatio.

*Sobrium se, & temperatum esse
opportere.*

Quām absurdum est, ut anima, pars nostrî Divina, appetitui Viëtima devoveatur. Homo major est, & ad majora natus, quām ut sit mancipium corporis sui. Sapienter dictum, *Magna pars Virtutis est benè moratus Venter.* Non ergo ventri & fœdissimis voluptatibus indulgeat puer. His qui frumentur, credunt se vivere ; at veram vitam sola præstat Abstinentia. Temulentiae ac ventri dediti dormiunt, verius quām vivunt. Comedat ergo studiosus & pius, not ut gulæ serviat, quò ad voluptatis ministeria magis vigeat ;

48 PUE RITIÆ FORMANDÆ

vigeat; sed victu paribili vescatur, ut valeat. Vehementer dolendum est permultos esse, qui modum nesciunt, sed fercula ferulis opponuntur, qui usque adeo ingeniosi gulæ artifices, ut Apicius olim & Sardanapalus: non tantum ultra mensuram quam natura exigit; imo ultra quam ferre possunt; sed usque ad valetudinis perniciem edunt & bibunt. At sic dominante gulæ vitio, penè omnia morborum genera originem habent. Te, testor, Olivere, qui medicinæ Artem ingenio acutissimo comprehendisti; an non ex Stomachi languore morbi oriuntur? Imò & mortes immaturas ex Crapula & Ebrietate provenire agnoscis. Rectissimè dictum est; *Gula plures occidit, quam Gladius.* Nimia Luxurias mentis aciem quoque obtundit, evertitque ingenium. Mille incommoda turpe hoc Luxuriæ vitium sequuntur: Dispensum rei, Contemptus Sapientum, Conscientiæ vulnus. Ter felix igitur qui in juventute omnem carnis cupiditatem frænare didicit.

4tò. *Justitiam colere.*

OMNES

OMNES insunt in una justitia Virtutes. Hæc nil alienum sibi vindicat ; sed cuilibet quod suum est, tribuit ; Majori Reverentiam, pari familiaritatem, minori Disciplinam, Deo obedientiam, sibi sanctimoniam, inimico patientiam, egeno misericordiam. Justus non novit patrem, non novit matrem, nec amicum ; novit solùm quod est justum & honestum. Sciunt omnes nihil tam inimicum Civitati, quam Injustitiam, nec omnino absque Æquitate geri, aut stare posse Rempublicam ; ideoque nulla Gens tam immanis fuit, ut Injustitiam non execraretur. Jube ergo Pupillum, neminem potentiam opprimere, nec astutiam decipere, sed in simplicitate & piâ sinceritate vitam degere ; sic *Justitiam & Innocentiam collendo, pace fruetur, & in memoria æterna erit Justus.*

5to. *Mendacia odisse.*

ANTE omnia animo puerili, ea quæ ad Veracitatem ferunt, fac tradas. Ingenia non aperta, non simplicia, sed astuta & H callida,

50 PUESTITIÆ FORMANDÆ

callida, & ad decipiendum parata, magis
quām viperas fugere debemus. Sermo enim
est Commercii Instrumentum. Sine ope-
rātus incultus foret convictus noster. In ho-
minum mentibus multæ sunt latebræ &
multi recessus ; frons, oculi, vultus, sæpe
mentiuntur. Qui enim quocunque modo
fraudem infert ; qui artificio ingenio, vel
simplici verbo alium decipit, est mendax ;
& non solum qui pro vero falsum loquitur,
sed etiam veritatem quam dicere oportet,
non liberè profatur, proximum injuriâ afficit.
Hunc, qui non sincerè ut res est, loquitur,
omnes omnium Gentium homines acerrimè
detestantur. Attamen quām paucis fiden-
dum est ! Aliqui malitiâ impulsi ut lædant ;
alii ut pecuniâ vicinos fraudent, mentiuntur ;
Puer sæpiissimè, ut pœnam quam instare
timet, evitet. Cùm ergo aliquem peccantem
vides ; & ille non modo non negavit, sed
supplex ad pedes projectus, sic fatetur ;
*Erravi, temerè feci, pænitet : delicti veniam
jupplex peto :* Non tantūm ignoscet ; sed
quod verè & ex animo loquutus est, lauda-
bis. Optimæ enim indolis & ingenuæ ille
sit oportet, qui priori delicto mendacium
addere

addere non sustinebit, mentiri autem quasi turpe & illiberale perhorrescit. Sed vera proloqui, inquis, periculosest aliquando, & incommodum. Scio: multas magnasque mihi molestias, dum quod verissimum erat, affirmavi, creârunt absolutissimi mentiendi artifices. Hoc solum me solatur, quòd testimonii rationem supremo Tribunali mox daturus sim, ubi Crimina mihi objecta eluentur à Sanctissimo illo Judice, qui nec partium studio exoratur, nec pretio conducitur ad violandam Justitiam. Linguas improborum virulentas & mendaces vitare non possumus: Sed væ illis! in præsentia habent conscientiam mille peccatorum mortibus, quasi stimulis vulneratam.

SIC Tullius: *O magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, soler-
tiam, contraque fictas omnium insidias, facile
per se ipsa defendat. Praeclara est Veritas
& immortalis. Ut Sol à nubibus intercipitur,
postea verò clarius elucescit; sic Veritas ali-
quando laborare potest; extingui vero nun-
quam. Pythagoras interrogatus, Quid hu-
mines Deo similes faceret? Respondit,*

52 PUE RITIÆ FORMANDÆ

Veritatem amplecti. Hac autem ætate, quem invenias, qui non studet decipere? Fides exulat, regnat Fraus. Non tanto studio, neque tot laqueis Venatores atque Aucupes feras ac volucres, quanto versuti homines alios simpliciores captant. Hoc si unquam verum fuit, nunc verissimum; quia multis profuit mentiri. Sed hoc vitium pudendum Christiano nomine indignum, à Deo prohibetur: *Qui loquitur mendacia, peribit.*

JAM finem faciam, Tuto rem hortans, ut quod ei consilium dederim, id sequi velit.

OFFICIUM quod tu, O Praeceptor, pupillis debes, est imitabile exemplum. *Longum iter est per præcepta, breve & efficax per Exempla,* SEN. Ep. 6. Hi in vitam tuam tanquam in speculum inspiciunt. Igitur illos quæ vel facere oportet vel evitare, exemplo docere studeas; provocans eos ad meliora, non tantum verbo, neque lingua, sed & opere. Generosa indoles magis specimine, quam Oratione perducitur: & maxima

xima pars hominum malis aliorum moribus perit. Prava magnatum exempla sunt omnium pestilentissima & latissimè patent. Naturâ comparatum videmus, ut Vulgi multitudo magna ex parte Potentium ad mores se formare studeat. Vide igitur, Tu, qui teneros adolescentum animos instituis, quantum & prodesse potes, & obesse Reipublicæ ; Si ita es oblitus tui, ut agnos tuæ fidei commissos ceu Lupus, devores ; O qualis & quanta te poena brevi expectat ? Vir Nobilis, si recta accedat Institutio ; magno erit commodo Patriæ : sin ad vitia degenerat ; ingens infert malum. Tu ergo si homo sis nequam & perditus ; si levissima de causa irascaris ; si baccharis præ ebrietate ; pu-
pillus non minùs sibi quàm tibi hæc licere putabit ; & quo vultu possis eum propter eadem peccata quibus ipse indulges, reprehendere ? Ut Liberi majorum, unde progeniati sunt, fermè ingenium referunt ; ita præceptorum vitia vel virtutes in eos, quos instituunt, demigrant. Non minùs ergo perniciosum ab dishonestis educari, quàm nasci. Heu ergo nos miseros ! sunt enim apud nos Athei, monstra hominum ! Deum,

Autho-

54 PUERITIÆ FORMANDÆ

Authoritatemque Sacræ Scripturæ negantes. Sunt Hæretici audaces, qui ore blasphemо divinitùs institutam Religionem ludibrio habent: ideoque in Deum & Remp. nefariè peccant. Nam absque Providentia Divina, nil geritur in rebus mortalium; qualis quisque sit, quid agat, quâ mente, quâ pietate Pater Cœlestis intuetur. Sunt etiam in gente nostra multi qui malè audiunt ob avaritiam, ex qua multa mala proveniunt. Nam per fas nefasque lucrum turpe venantur. Sunt & libidinosi quibus nullus est suo ventre potior, aut potentior Deus. Hujusmodi exempla quocunque oculos vertimus, aspiciuntur. Omnia hæc mala, quæ tantos in Rep. tumultus excitant, hinc exoriuntur, quòd pueri non salubribus monitis, nec sanctis Christi præceptis imbuantur; ideoque jura Divina. & humana conculcant nequiter.

Te igitur pueritiæ Formator oro & obtestor per amorem quem debes divino honori: per prosperitatem Regni & Ecclesiæ; imò per amorem, quo tuam felicitatem prosequeris, cave ne quid à te fiat, quod bono Cive est indignum.

SED

SED quò rapior? Penè oblitus sum me,
virum, quem nunquam non utilissimis ne-
gotiis occupatissimum scio, interpellare:
Valeas ergo, Vir humanissime; Uxorem
tuam fidelem, filias mellitissimas omnes,
meis verbis salvere jubebis. Iterum valeas,
mi Olivere; & cogita te etiam, qui alios
fanas, esse mortalem.

F I N I S.



234-176A

Permitido en la forma de 2
y 3 páginas con rotulación de tipo
de acuerdo con el diseño que se
propone en el anexo.
Cada página debe ser numerada
con su correspondiente número
y el nombre del autor.

L. 6.1.3

